

Sygn. akt I UK 475/12

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 6 lutego 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Bogusław Cudowski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Myszka

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania J.F.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Z.

o zwrot nienależnie pobranego świadczenia,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 6 lutego 2013 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w K.

z dnia 13 grudnia 2011 r., sygn. akt [...]

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w K. do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Decyzją z dnia 20 października 2010 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Z. ustalił, że ubezpieczona J.F. pobrała nienależne świadczenie w okresie od 1 maja 2008 r. do 30 września 2010 r. w wysokości 19.217,49 złotych i zobowiązał ubezpieczoną do zwrotu tej kwoty wraz z odsetkami w wysokości 3.067,42 zł.

W odwołaniu ubezpieczona domagała się uchylenia decyzji, ponieważ uzyskała w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych informację, że po ukończeniu 60 roku życia może osiągnąć przychód w dowolnej wysokości. Na rozprawie w dniu 11 stycznia 2010 r. zmieniła żądanie, domagając się zmiany decyzji, poprzez odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za okres wykraczający ponad 12 miesięcy przed wydaniem decyzji. Uznała obowiązek zwrotu świadczenia za pozostały okres.

Organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania wskazując, że ubezpieczona, będąc uprawniona do renty z tytułu ubezpieczenia wypadkowego w zbiegu z emeryturą, podjęła pracę i osiągnęła przychód, a to - zgodnie z art. 26 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 167, poz. 1322 ze zm., dalej ustawa wypadkowa) - powoduje utratę prawa do pobierania świadczeń w zbiegu.

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w G. wyrokiem z dnia 13 stycznia 2011 r. oddalił odwołanie.

Z ustaleń Sądu Okręgowego wynika, że J.F. od listopada 1990 r. jest uprawniona do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową. Od 8 lipca 2002 r. pobiera emeryturę (w związku z ukończeniem 60 roku życia) w pełnej wysokości i połowę renty z tytułu choroby zawodowej. W dniu 17 grudnia 2002 r. ubezpieczona poinformowana została przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych o zmianie stanu prawnego w związku z wejściem w życie przepisów ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, ze wskazaniem w pkt II, że ustawa zachowuje możliwość pobierania półtora świadczenia „wyłącznie

dla świadczeniobiorców, którzy nie osiągnęli przychodu - bez względu na jego wysokość".

Sąd pierwszej instancji ustalił ponadto, że we wrześniu 2010 r. organ rentowy zwrócił się do ubezpieczonej o nadesłanie informacji o osiągniętym przychodzie od dnia 1 maja 2008 r., bowiem od tego dnia J.F. została zgłoszona do ubezpieczenia jako pracownik. Ubezpieczona od maja 2008 r. do daty wydania decyzji osiągała przychód jako pracownik. Ubezpieczona wyraziła zgodę na zwrot świadczeń pobranych nienależnie w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających datę wydania decyzji.

Kierując się przedstawionymi ustaleniami, Sąd Okręgowy stwierdził, że ubezpieczona od maja 2008 r. uzyskiwała przychód z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę i od tej daty - jako osoba uprawniona do emerytury w zbiegu z połową renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową - straciła prawo do pobierania świadczeń w zbiegu, niezależnie od wysokości przychodu.

Sąd pierwszej instancji odwołał się do art. 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm., dalej ustawa o emeryturach i rentach z FUS), który zawiera definicję nienależnego świadczenia i określa zasady zwrotu tych świadczeń. Wskazał, że wyraz „zawiadomiła”, zawarty w treści art. 138 tej ustawy wskazuje na czynne działanie ze strony osoby pobierającej świadczenie, wyraźnie ukierunkowane na uświadomienie organowi rentowemu zajścia określonych okoliczności. Sąd Okręgowy, wspierając się stanowiskiem doktryny, podkreślił, że w praktyce przyjmuje się, że zawiadomienie w rozumieniu art. 138 ust. 4 ustawy stanowi każda informacja wskazująca na zajście okoliczności określonych w powyższym przepisie. Może być to nawet informacja przypadkowa, udzielona np. przy okazji korespondencji prowadzonej z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych w związku z innymi sprawami. Bezwzględnym warunkiem jest, aby źródłem tej informacji była osoba pobierająca świadczenie (ewentualnie jej pełnomocnik lub inny przedstawiciel prawny). W konsekwencji uznał, że ubezpieczona nie spełniła przesłanki z art. 138 ust. 4 ustawy o emeryturach i

rentach z FUS, pozwalającej na ograniczenie kwoty nienależnego świadczenia podlegającej zwrotowi.

Apelację od powyższego wyroku złożyła ubezpieczona, zarzucając mu naruszenie prawa materialnego - art. 138 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, przez błędną jego wykładnię, polegające na przyjęciu, że jest obowiązana zwrócić nienależne świadczenie (pobraną rentę z tytułu choroby zawodowej) za okres od 1 maja 2008 r. do 30 września 2010 r.

Odwołując się do art. 138 ust 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, apelująca podniosła, że celem tego przepisu było zdyscyplinowanie Zakładu Ubezpieczeń Społecznych do szybkiego podejmowania działań w przypadkach, gdy powziął on informację o okolicznościach powodujących zawieszenie prawa do świadczeń. Osoba podejmująca zatrudnienie jest zgłaszana do ubezpieczenia społecznego na formularzu druk „ZUS P ZUA”. Dokument ten zawiera wszystkie dane powodujące łatwą identyfikację osoby ubezpieczonej, co w dobie informatyzacji oznacza, że organ rentowy ma „od ręki” możliwość sprawdzenia, czy i jakiego rodzaju świadczenia osoba ta pobiera. Zgłoszenie do ubezpieczania jest wspólnym zgłoszeniem zarówno płatnika, jak i ubezpieczonego. Informacje zawarte w zgłoszeniu podchodzą głównie do ubezpieczonego i to on ponosi odpowiedzialność karną za podanie nieprawdziwych danych.

Sąd Apelacyjny - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. wyrokiem z dnia 13 grudnia 2011 r. zmienił zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego w ten sposób, że ustalił, iż ubezpieczona J.F. nie jest zobowiązana do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres sprzed 1 października 2009 r.

W uzasadnieniu Sąd podkreślił, że chybiony jest pogląd Sądu Okręgowego, iż ubezpieczona nie zawiadomiła organu rentowego o okolicznościach mających wpływ na pobieranie, po dniu 1 maja 2008 r., świadczeń w zbiegu. Ubezpieczona jako świadczeniobiorca w maju 2008 r. poinformowała organ rentowy o podjęciu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę, poprzez zgłoszenie do ubezpieczeń społecznych. Obowiązku tego dopełniła wraz z pracodawcą NZOZ „C.” S.C. - płatnikiem składek. W postępowaniu przed Sądem Okręgowym skarżąca powoływała się tą okolicznością, wskazując na złożone w organie rentowym

zgłoszenie do ubezpieczeń (druk „ZUS ZUA”). Ocena tego dowodu pozostała poza sferą rozważań Sądu pierwszej instancji.

Sąd wskazał, że potwierdzenie przez skarżącą danych zawartych w zgłoszeniu jej do pracowniczych ubezpieczeń społecznych, w tym okoliczności pobierania świadczenia emerytalnego, a w konsekwencji osiągnięcia przez nią przychodu ze stosunku pracy stanowi zawiadomienie organu rentowego o okolicznościach, uzasadniających wstrzymanie wypłaty renty z tytułu niezdolności do pracy w następstwie choroby zawodowej. W praktyce orzeczniczej termin „zawiadomił” oznacza każdą informację pochodzącą od osoby pobierającej świadczenie, wskazującą na wystąpienie okoliczności określonych w przepisie art. 138 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Organ rentowy zaskarżył ten wyrok w całości skargą kasacyjną. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił naruszenie prawa materialnego polegające na błędnej wykładni art. 138 ust. 4 z ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z art. 36 ust. 2, ust. 7 i ust. 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.), poprzez przyjęcie przez Sąd drugiej instancji, że potwierdzenie przez osobę pobierającą świadczenie prawdziwości danych na dokumencie zgłoszeniowym do pracowniczego ubezpieczenia społecznego (druk „ZUS ZUA”), który to dokument jest następnie składany drogą elektroniczną do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przez płatnika składek (pracodawcę) w ramach realizacji obowiązku zawartego w art. 36 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, spełnia wymaganie „zawiadomienia organu rentowego przez osobę pobierającą to świadczenie o zajściu okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części”, pomimo że wyraz „zawiadomiła” wskazuje, iż bezpośrednim źródłem, autorem informacji kierowanej do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o zajściu okoliczności z art. 138 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, powodującej zastosowanie 12-miesięcznego okresu do żądania przez organ rentowy zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, powinna być osoba pobierająca świadczenie, a nie osoba trzecia (np. pracodawca).

W uzasadnieniu skarżący podniósł, że o ile zgodzić należy się z stwierdzeniem, że ustawa o emeryturach i rentach z FUS nie określa formy zawiadomienia organu rentowego przez osobę pobierającą świadczenie, co pozwala na przyjęcie, że zawiadomieniem tym jest każda informacja wskazująca na zajście okoliczności określonych w art. 138 ust. 4 ustawy, o tyle niekwestionowane wydaje się, że bezpośrednim adresatem tej informacja musi być organ rentowy oraz że informacja ta musi pochodzić bezpośrednio od osoby pobierającej świadczenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Spór w niniejszej sprawie dotyczy okresu, za który organ rentowy może żądać od ubezpieczonej zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. Skarżący organ rentowy kwestionuje stanowisko Sądu drugiej instancji, że ubezpieczona powiadomiła organ rentowy o osiągnięciu przychodu powodującego brak prawa do pobierania świadczeń w zbiegu (emerytury i połowy renty z tytułu choroby zawodowej).

Stosownie do treści art. 138 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, „nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń za okres dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ rentowy o zajściu okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, a mimo to świadczenia były jej nadal wypłacane, w pozostałych zaś wypadkach - za okres dłuższy niż 3 lata, z zastrzeżeniem ust. 5”.

Celem zacytowanego art. 138 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS jest ograniczenie odpowiedzialności osoby, która pobrała nienależne świadczenie ze względu na to, że wypełniła ciężący na niej obowiązek powiadomienia Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o okolicznościach mających wpływ na prawo do tego świadczenia, a mimo to, na skutek błędu organu rentowego, było ono nadal wypłacane. Innymi słowy, złagodzenie sankcji zwrotu nienależnie pobranego świadczenia jest uwarunkowane wykonaniem przez świadczeniobiorcę ciężącego na nim obowiązku informacyjnego.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą skargę podziela pogląd, że sformułowanie użyte w tym przepisie - „powiadomiła” wskazuje na czynne działanie ze strony osoby pobierającej świadczenie, wyraźnie ukierunkowane na uświadomienie organowi rentowemu zajścia określonych okoliczności. Bezwzględny warunkiem jest więc to, aby źródłem tej informacji była osoba pobierająca świadczenie (ewentualnie jej pełnomocnik lub inny przedstawiciel prawny). Jeżeli bowiem organ rentowy uzyska informację o zajściu okoliczności z art. 138 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach od innej osoby, podmiotu (np. pracodawcy) będzie to stanowić „pozostały wypadek” w rozumieniu art. 138 ust. 4 *in fine* tej ustawy (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2009 r., II UK 204/08, LEX nr 736736).

Zgłoszenie pracownika do ubezpieczeń społecznych na podstawie art. 36 ust. 2 ustawy systemie ubezpieczeń społecznych przez płatnika składek (pracodawcę), nie może stanowić podstawy do przyjęcia, że to osoba pobierająca niezależne świadczenie „zawiadomiła organ rentowy o zajściu okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części”. Informacja ta nie pochodzi bowiem od ubezpieczonego, niezależnie od tego, że poświadczona on własnoręcznym podpisem prawdziwość danych zawartych w zgłoszeniu do ubezpieczeń społecznych (art. 36 ust. 7 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych). Innymi słowy, nie jest to wspólne zgłoszenie płatnika składek i ubezpieczonego.

Należy także zauważyć, że przywilej ograniczenia obowiązku zwrotu nienależnie pobranej emerytury lub renty wynika z faktu dostarczenia przez ubezpieczonego informacji, na podstawie której organ rentowy w normalnym toku czynności powinien podjąć stosowne kroki, ale na skutek własnego zaniedbania tego nie uczynił. Zgłoszenie do ubezpieczeń społecznych nie służy weryfikacji uprawnień do pobieranych świadczeń, nie stanowi zatem informacji „o zajściu okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części”.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego rzeczona na podstawie art. 108 § 1 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.

/tp/